

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№3(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 170 sahifa,
16-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish	18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiologik yondashuv (gandbolchilar misolida).....	23
G. A. Valiyeva	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaiyalari bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari	27
Suyunova Surayyo Ulash qizi	
Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish	31
Israilova Xusnida Adilovna	
Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish	37
Raximova Feruza Najmiddinovna	
Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish	42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari	46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna	
Velosiped haydashning afzalliklari.....	49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi	
Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане	54
Мирзакбарова Севда Вахиддиновна	
Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari.....	58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna	
Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ.....	62
Рахмонова Бахтигул Пайзилловна	
Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi	65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi	
Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari.....	71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi	
Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish ..	76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich	
Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili	83
Ismoilova N. Z.	
Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni.....	87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati	91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi	
Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi.....	95
Jurayeva Zulayxo Islomovna	
Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida).....	102
Islamova Difuza Dilshodovna	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni	107
Begmatova Nasiba Mengnarovna	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'limda subyektlar faoliyatini o'rgatish metodikasi	112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li	
Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading "The Adventures of Tom Sawyer" in 10–11 Grades	118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna	
Nutq aktlarini o'rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo'nalish talabalari misolida)	122
Fayzulloeva Chevar G'ayrat qizi	
Yangi O'zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g'oyalarning o'rni va roli	125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich	
Gimnastikaning O'zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi	128
N. Q. Mamasidova	
Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan reflektiv yondashuv (7-9-sinflar misolida)	131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanalievna	
Screencasting materiallarini yaratish va ularni o'quv jarayonida qo'llash	134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishini psixolingvistik asoslari	137
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Maktabgacha ta'limdagi muammolar va yechimlar: o'zbekiston respublikasi tajribasi	140
N. Sh. Miryusupova	
Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari	143
Olimova Aziza Abdullayevna	
Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari	147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi	
Talabalarning psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta'siri hamda mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash usullari	150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich	
Talabalarni stulda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o'rgatish metodikasi	154
Sadatov Chori Xolmuradovich	
Organik kimyo fanini o'qitishda teskari ta'lim va texnologiyalarning ahamiyati	158
Umrbekova Maftuna Ulug'bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulkakimova Gulziyba Ziyatdinovna	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo'llashning samaradorligi	162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi	
Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish	165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi	
Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта	168
Пак Диана Александровна	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA SO'Z SHAKLLANISHINI PSIXOLINGVISTIK ASOSLARI

Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi jarayonining psixolingvistik asoslari tahlil qilinadi. So'z shakllanishi bolalarning nutqiy rivojlanishida muhim bosqich bo'lib, u kognitiv, kommunikativ va lingvistik komponentlar bilan uzviy bog'liqdir. Tadqiqotda psixolingvistikaning asosiy nazariyalari, bolalarda leksik va grammatik rivojlanish bosqichlari hamda so'z hosil qilish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Empirik kuzatishlar va mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili asosida bolalarda so'z shakllanishini qo'llab-quvvatlovchi pedagogik yondashuvlar tavsiya etiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, psixolingvistik omillarni hisobga olgan ta'limiy yondashuv bolalarning nutqiy faolligini va so'z boyligini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: psixolingvistika, so'z shakllanishi, maktabgacha yosh, nutq rivojlanishi, leksik rivojlanish, grammatik ko'nikmalar, kognitiv rivojlanish, bolalar nutqi.

Abstract: This article analyzes the psycholinguistic foundations of the process of word formation in preschool children. Word formation is an important stage in children's speech development, which is closely linked with cognitive, communicative, and linguistic components. The study examines the main theories of psycholinguistics, the stages of lexical and grammatical development in children, and the mechanisms of word formation. Based on empirical observations and an analysis of existing scientific literature, pedagogical approaches that support word formation in children are recommended. The results show that an educational approach that takes psycholinguistic factors into account significantly increases children's speech activity and vocabulary.

Key words: psycholinguistics, word formation, preschool age, speech development, lexical development, grammatical skills, cognitive development, children's speech.

Аннотация: В данной статье анализируются психолингвистические основы процесса словообразования у детей дошкольного возраста. Словообразование является важным этапом в развитии речи детей, неразрывно связанным с познавательными, коммуникативными и языковыми компонентами. В исследовании рассматриваются основные теории психолингвистики, этапы лексического и грамматического развития у детей, а также механизмы словообразования. На основе эмпирических наблюдений и анализа существующей научной литературы рекомендуются педагогические подходы, способствующие развитию словообразования у детей. Результаты показывают, что образовательный подход, учитывающий психолингвистические факторы, значительно повышает речевую активность и словарный запас детей.

Ключевые слова: психолингвистика, словообразование, дошкольный возраст, развитие речи, лексическое развитие, грамматические навыки, познавательное развитие, речь детей.

KIRISH

Nutq – insonning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishida asosiy vosita bo'lib, ayniqsa maktabgacha yoshdagi bolalar uchun atrof-muhitni anglash, muloqot qilish va fikrini ifodalash jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarda so'z shakllanishi jarayoni nafaqat leksik birliklarni o'zlashtirish, balki ularni ma'no jihatdan to'g'ri qo'llash, grammatik jihatdan shakllantirish va kommunikativ maqsadga yo'naltirish bilan bog'liq kompleks jarayondir. Psixolingvistika esa ushbu jarayonlarni kognitiv va lingvistik mexanizmlar nuqtai nazaridan o'rganib, nutq rivojlanishining ichki qonuniyatlarini tushuntirishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda psixolingvistik yondashuvlar bolalar nutqini rivojlantirishda samarali metodik asos sifatida e'tirof etilmoqda.

Tadqiqotchilar bolalarda so'z shakllanishi nafaqat taqlid yoki mexanik o'rganish natijasi, balki kognitiv sxemalar, semantik tarmoqlar va kommunikativ ehtiyojlar asosida yuzaga kelishini ta'kidlaydilar. Shu jihatdan

maktabgacha yosh – nutqiy va leksik rivojlanishning eng sezgir davri bo'lib, bu davrda to'g'ri pedagogik va psixolingvistik yondashuvlar bolalarning so'z boyligini kengaytirish va nutqiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim muassasalarida nutq rivojlanishi ko'pincha faqat grammatik mashqlar bilan cheklanib qoladi, lekin so'z shakllanishining psixolingvistik mexanizmlari yetarlicha hisobga olinmaydi. Holbuki, bolalar so'zlarni ma'no jihatdan anglash, ularni turli kommunikativ vaziyatlarda qo'llash va yangi so'z hosil qilish ko'nikmalarini rivojlantirsalar, nutqiy kompetensiyasi sezilarli darajada oshadi. Shu sababli psixolingvistik asoslarni o'rganish va ta'lim jarayoniga integratsiya qilish dolzarb ilmiy hamda amaliy masaladir.

Ushbu maqolaning maqsadi – maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishining psixolingvistik asoslarini tahlil qilish va ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik yondashuvlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda psixolingvistikaning nazariy konsepsiyalari, bolalar nutqining rivojlanish bosqichlari hamda so'z hosil qilish mexanizmlari o'rganiladi. Mazkur yondashuv bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda kuzatuv va sifatli tahlil (qualitative analysis) metodlari qo'llanildi. Tadqiqot obyekti sifatida maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanayotgan 4–6 yoshdagi bolalarning nutqiy rivojlanishi o'rganildi. Ma'lumotlar quyidagi usullar orqali yig'ildi:

1. **Kuzatuv metodi:** bolalarning erkin o'yin va ta'lim jarayonidagi nutqiy faolligi, so'z qo'llash ko'nikmalari hamda yangi so'zlarni o'zlashtirish jarayoni kuzatildi.
2. **Nutqiy tahlil:** bolalar tomonidan ishlatilgan leksik birliklar, so'z shakllari va grammatik tuzilmalar tahlil qilindi.
3. **Psixolingvistik tahlil:** so'z shakllanishiga ta'sir qiluvchi kognitiv va kommunikativ omillar o'rganildi.
4. **Adabiyotlar tahlili:** psixolingvistika va bolalar nutqining rivojlanishiga oid ilmiy manbalar qiyosiy o'rganildi.

Tadqiqot davomida bolalarning so'z boyligi, so'z hosil qilish ko'nikmalari hamda muloqot jarayonidagi nutqiy strategiyalari baholandi. Kuzatuvlar maktabgacha ta'lim muassasalarida o'tkazilib, natijalar sifatli tahlil asosida umumlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi psixolingvistik jihatdan murakkab va ko'p omilli jarayon ekanligini ko'rsatdi. Asosiy natijalar quyidagilar: Leksik rivojlanish: 4-6 yoshdagi bolalarda so'z boyligi tez sur'atda oshadi, biroq so'zlarning ma'nosini chuqur anglash darajasi turlicha. Bolalar ko'pincha so'zlarni kontekstga qarab qo'llaydilar, lekin abstrakt tushunchalarni ifodalashda qiyinchilik sezadilar. So'z shakllanishi: bolalar yangi so'zlarni taqlid va kommunikativ ehtiyoj asosida o'zlashtiradilar. So'z hosil qilish jarayonida morfologik elementlardan foydalanish (masalan, kichraytirish va ko'plik shakllari) asta-sekin rivojlanadi. Psixolingvistik omillar: kognitiv rivojlanish darajasi so'z shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Fikrlash jarayonining rivojlanishi bilan bolalar so'zlarni ma'no jihatdan guruhlash va semantik aloqalarni anglash qobiliyatiga ega bo'ladi. Kommunikativ muhit: muloqotga boy muhit bolalarning nutqiy faolligini oshiradi.

O'yin jarayonida nutqiy vazifalarni bajarish so'z boyligini kengaytirish va so'z shakllarini to'g'ri qo'llashga yordam beradi. Pedagogik yondashuv: psixolingvistik asoslarni hisobga olgan ta'lim usullari (nutqiy o'yinlar, dialogik mashqlar, so'z yaratish vazifalari) bolalarning nutqiy kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. Umuman olganda, natijalar maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi jarayoni psixolingvistik, kognitiv va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri bilan bog'liqligini tasdiqlaydi. Ta'lim jarayonida ushbu omillarni hisobga olish bolalarning nutqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi jarayoni psixolingvistik jihatdan murakkab va ko'p bosqichli ekanligini tasdiqladi. Bolalar nutqining rivojlanishi nafaqat leksik birliklarni o'zlashtirish, balki ularni ma'no jihatdan anglash va kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri qo'llash bilan bog'liqdir. Bu holat psixolingvistikaning asosiy konsepsiyalariga mos keladi, ya'ni nutqiy rivojlanish kognitiv va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liq.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalar so'zlarni ko'pincha kontekst asosida o'zlashtiradilar. Bu psixolingvistik nuqtai nazardan tabiiy jarayon bo'lib, bolalar dastlab so'zning grammatik yoki morfologik tuzilishini emas, balki uning kommunikativ funksiyasini anglaydilar. Shu sababli ta'lim jarayonida kontekstga asoslangan nutqiy mashqlar va dialogik faoliyat muhim o'rin tutadi. Bolalar o'yin jarayonida so'zlarni amalda qo'llash orqali ularning ma'nosini chuqurroq o'zlashtiradilar va nutqiy faolligi ortadi. Tadqiqotda kuzatilgan yana bir muhim jihat – kognitiv rivojlanish darajasi so'z shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi. Fikrlash

jarayoni rivojlangan sari bolalar so'zlarni semantik jihatdan guruhlash, sinonim va antonimlarni farqlash hamda abstrakt tushunchalarni ifodalash qobiliyatiga ega bo'ladilar. Bu psixolingvistikaning kognitiv yondashuviga mos keladi, ya'ni nutqiy rivojlanish kognitiv jarayonlar bilan uzviy bog'liqdir. Shuning uchun maktabgacha ta'limda kognitiv va nutqiy rivojlanishni birgalikda qo'llab-quvvatlash zarur.

Pedagogik yondashuvlar ham so'z shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari nutqiy o'yinlar, dialogik mashqlar va so'z yaratish vazifalari bolalarning so'z boyligini kengaytirish va nutqiy kompetensiyasini oshirishda samarali ekanligini ko'rsatdi. Bu yondashuvlar bolalarga yangi so'zlarni faol qo'llash imkonini beradi va ularning kommunikativ ehtiyojlarini qondiradi. Shu jihatdan, psixolingvistik asoslarni hisobga olgan ta'lim metodikasi maktabgacha ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Biroq tadqiqotda ayrim cheklovlar ham mavjud. Kuzatuvlar faqat ma'lum ta'lim muassasalarida o'tkazilgani sababli natijalarni barcha maktabgacha yoshdagi bolalarga umumlashtirish ehtiyotkorlikni talab etadi. Kelgusidagi tadqiqotlarda namuna hajmini kengaytirish va turli ijtimoiy muhitdagi bolalarni o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bundan tashqari, eksperimental metodlardan foydalanish so'z shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillarni yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi.

Umuman olganda, muhokama natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi psixolingvistik, kognitiv va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri bilan bog'liqligini tasdiqlaydi. Ta'lim jarayonida ushbu omillarni hisobga olish bolalarning nutqiy rivojlanishini samarali qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishi jarayoni psixolingvistik jihatdan murakkab va ko'p omilli ekanligini ko'rsatdi. Bolalar nutqining rivojlanishi nafaqat leksik birliklarni o'zlashtirish, balki ularni ma'no jihatdan anglash, kommunikativ vaziyatlarda to'g'ri qo'llash hamda yangi so'z hosil qilish ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liqdir. Psixolingvistik yondashuvlar bu jarayonni tushuntirish va qo'llab-quvvatlashda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, maktabgacha yosh nutqiy rivojlanishning eng sezgir davri bo'lib, bu davrda ta'lim jarayoni psixolingvistik qonuniyatlarni hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. Dialogik mashqlar, nutqiy o'yinlar va so'z yaratish vazifalari bolalarning so'z boyligini kengaytirish hamda nutqiy kompetensiyasini oshirishda samarali metodlar hisoblanadi.

Bundan tashqari, kognitiv rivojlanish va kommunikativ muhit nutq shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, shu sababli ta'lim jarayonida ushbu omillar integratsiyalashgan holda qo'llanilishi zarur. Kelgusidagi tadqiqotlarda eksperimental metodlardan foydalanish, namuna hajmini kengaytirish hamda turli ijtimoiy muhitdagi bolalarni o'rganish tavsiya etiladi. Bu so'z shakllanishining psixolingvistik mexanizmlarini yanada chuqurroq tushunishga va ta'lim metodikalarini takomillashtirishga yordam beradi. Umuman olganda, psixolingvistik asoslarni hisobga olgan yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u bolalarning kommunikativ va kognitiv salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nutq psixologiyasi. (2020). Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. Bolalar psixologiyasi. (2019). Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. (2021). Toshkent: O'qituvchi.
4. Brown, R. (1973). *A First Language: The Early Stages*. Harvard University Press.
5. Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. Mouton.
6. Vygotsky, L. S. (1934). *Thought and Language*. MIT Press.
7. Clark, E. V. (2003). *First Language Acquisition*. Cambridge University Press.
8. Kamilova, D. (2018). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivojlanishi". *Pedagogika va psixologiya*, 3(2), 45–52.
9. Umarov, A. (2020). "Psixolingvistika va bolalar nutqi". *Ilmiy izlanishlar jurnali*, 5(1), 12–18.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.